

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน" เป็นปรากฏการณ์หนึ่งของการแสดงออกทางพฤติกรรมและปฏิกิริยาของชมรายการสารคดีไทยที่น่าสนใจ และเพื่อเป็นการทำความเข้าใจหรืออธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว ซึ่งความเป็นจริงในโลกเชิงประจักษ์เป็นเรื่องที่สามารถสังเกตได้จากประสาทสัมผัสที่มีความหมายซับซ้อนมากมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีกรอบแนวคิดเป็นตัวกำหนดขอบเขตความสนใจและแนวทางในการศึกษาลักษณะความสนใจในการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน"

จากข้อสันนิษฐานแรกนั้นว่า การประกอบสร้างความหมายของรายการ "คนค้นคน" นำเสนอเรื่องราว โดยวิธีการผสมผสานระหว่างความจริงและแนวคิดละครเร้าอารมณ์ ด้วยการนำเสนอในแนวโทรทัศน์ตามจริง (RealityTV) และดำเนินเรื่องแบบละครเร้าอารมณ์ (Melodrama) เพื่อโน้มน้าวความรู้สึกให้ผู้ชมรายการเกิดปฏิกิริยามีส่วนร่วมกับรายการ

จากข้อสันนิษฐานแรกนั้น เป็นส่วนที่เกี่ยวกับการประกอบสร้างความหมายของรายการ "คนค้นคน" ที่ทำให้ผู้ชมรายการเกิดการมีส่วนร่วมกับทางรายการ ซึ่งผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการประกอบสร้าง (Constructivism Theory) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์สร้างความรู้ด้วยตนเอง รวมถึงในสังคมก็สามารถสร้างความรู้ได้เช่นกัน ดังนั้น การใช้แนวคิดในการอธิบายการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน" จะช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงวิธีการสื่อสารในการประกอบสร้างความหมายของรายการ และทำความเข้าใจถึงการรับรู้ความหมายของผู้ชมที่มีต่อรายการ

การประกอบสร้างความหมายของรายการ "คนค้นคน" ที่ทำให้ผู้ชมรายการเกิดการมีส่วนร่วมกับทางรายการ สอดคล้องกับ Stephen W. Littlejohn (1996) กล่าวถึง วิชาปรัชญาที่มีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการประกอบสร้าง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารโดยสาขาญาณวิทยา (Epistemology) เป็นสาขาของวิชาปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ ซึ่งการเรียนรู้เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้คนเราตระหนักได้ว่าการสื่อสารเกิดขึ้น โดยความรู้นั้นเกิดมาจาก

1. ความรู้เกิดมาจากความเชื่อหลายอย่างที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์
2. ความรู้ไม่ใช่เป็นเรื่องตายตัวหากขึ้นอยู่กับระยะเวลา
3. กระบวนการที่ทำให้เกิดความรู้ประกอบด้วยเหตุผล ดังนี้
 - 3.1 มนุษย์สามารถสร้างความสามารถจากการมีเหตุผล
 - 3.2 สำนักประจักษ์นิยมสร้างความรู้จากการรับรู้
 - 3.3 การประกอบสร้างถูกสร้างขึ้น ตามคำสั่งหน้าที่และจากประสบการณ์ที่เคยประสบมาก่อน
 - 3.4 การรับรู้ความรู้ที่ดีที่สุดควรมีอยู่ในลักษณะความเข้าใจ
 - 3.5 การสังสมประสบการณ์ถือเป็นความรู้ประเภทหนึ่ง

มุมมองที่มีต่อโลก แบ่งเป็น 2 ส่วน

1. World View I คือ มุมมองที่มีต่อโลกในเรื่องความรู้ บนรากฐานของสำนักประจักษ์นิยม สังเกตได้จากพฤติกรรมของมนุษย์ที่ถูกค้นพบจากภายนอกตัวเอง โดยต้องสร้างกฎเพื่อสามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป
2. World View II คือ มุมมองที่มีต่อโลกในเรื่องความรู้ เกิดจากการตีความและเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างความรู้

Stephen W. Littlejohn (1996) อ้างถึง Jesse Delia ว่า ทฤษฎีการประกอบสร้าง (Constructivism Theory) เป็นทฤษฎีที่แต่ละบุคคลใช้ตีความหมายและการแสดงออกมาในแนวคิดต่างๆของจิตใจ ซึ่งความเป็นจริง (Reality) ต้องถูกกลั่นกรองผ่านการรับรู้ต่างๆ ในวิถีทางแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นทฤษฎีของ George Kelly ที่อยู่ในส่วนพื้นฐานของทฤษฎีการประกอบสร้างของบุคคล ซึ่งเสนอแนวคิดว่าคุณคนต่างๆ จะเข้าใจประสบการณ์โดยเหตุการณ์ที่คล้ายกัน ความชัดเจนระหว่างสิ่งต่างๆที่คล้ายกัน และความชัดเจนระหว่างสิ่งต่างๆที่แตกต่างจากพวกเขา การรับรู้ที่แตกต่างกันไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นการตัดสินใจของระบบการรับรู้ของแต่ละคน เช่น ความตรงกันข้ามในเรื่อง ความยาวและความสั้น ความร้อนและความเย็น สีดำและสีขาวซึ่งเรียกว่า " การประกอบสร้างส่วนบุคคล " (Personal Construct) การประกอบสร้างเป็นการจัดการในระดับการตีความ ซึ่งให้ความหมายในบางสิ่งและสถานที่ของสิ่งต่างๆ ระดับการตีความเป็นการพัฒนาการเติบโตทางวุฒิภาวะของบุคคล

ทฤษฎีการประกอบสร้างมีรากฐานมาจากพื้นฐานทางสังคมและการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่สำคัญ คือ การประเมินความหมายที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ต่างๆ เนื่องจากการรับรู้ที่สลับซับซ้อนอยู่ในส่วนสำคัญของการสื่อสาร แนวคิดนี้เป็นหลักทฤษฎีการประกอบสร้าง ซึ่งความซับซ้อนหรือความเข้าใจภายในระบบเป็นหน้าที่หนึ่งของความสัมพันธ์ของการประกอบสร้าง และระดับของความแตกต่างสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่นๆ จำนวนของการประกอบสร้างของแต่ละคนเรียกว่า ความนึกคิดที่แตกต่าง (Cognitive Differentiation) การบรรลุถึงเป้าหมายเป็นความต้องการส่วนตัวบุคคลในการสื่อสาร เนื้อหาของสารที่โน้มน้าวใจเป็นเนื้อหาที่เรียบง่าย สามารถสื่อสารเข้าถึงผู้รับสารได้โดยปราศจากการตัดสินความต้องการของคนอื่น ซึ่งต้องปรับตัวเป็นอย่างมาก สำหรับเนื้อหาของสารที่มีความสลับซับซ้อนที่ถูกสร้างตามความต้องการของตนเองและความต้องการของผู้อื่น หรือ การสร้างบริบทใหม่ทั้ง 2 ประเภท การสร้างสื่อระหว่างบุคคลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการที่เราเข้าใจคนอื่น ๆ ซึ่งในแต่ละคนจะมีความซับซ้อนในมุมมองของการมองคนอื่น การรับรู้ที่เรียบง่ายปกตินำมาซึ่งภาพลักษณ์ที่ตายตัว (Stereotype) ของคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นความแตกต่างจากความรู้สึกที่ถูกสร้างขึ้น (Stephen W. Littlejohn. Theories of Human Communication , 1996)

ดังนั้น หากต้องการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี " คนค้นคน " จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ทฤษฎีการประกอบสร้าง (Constructivism Theory) มาเป็นกรอบพิจารณาช่วยให้ผู้วิจัยสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนขึ้น ในการประกอบสร้างความหมายของรายการที่ทำให้ผู้ชมเกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมกับรายการ

นอกจากนี้ในการประกอบสร้างความหมายของรายการ รูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการ ที่ทำให้เกิดการประกอบสร้างความหมายของรายการ ประกอบด้วย

แนวคิดรายการโทรทัศน์ตามจริง (Reality TV) ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมศึกษาในยุคสงครามเย็นที่ถือกำเนิดขึ้น พร้อมกับการเป็นจุดเริ่มต้นของรายการโทรทัศน์ตามจริง (RealityTV) ซึ่งได้พัฒนาเป็นรูปแบบรายการที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายไปทั่วโลก ซึ่งรายการจะนำเสนอภาพความจริงที่น่าตื่นเต้น (Spectacle of actuality) หรือเป็นเนื้อหาที่เป็นข้อชวนถกเถียงทางความคิดที่เป็นเรื่องน่าสนใจของสาธารณชน (Su Holmes and Deborah Jermyrn ; Understanding Reality , 2004)

Friedman (2002) อ้างใน Su Holmes and Deborah Jermyn (2004) กล่าวถึง คำจำกัดความของรายการโทรทัศน์ตามจริง (Reality TV) ไว้ว่า เป็นการยึดหลักการนำเสนอในเรื่องของ "ชีวิตจริง"(Real life) และ "บุคคลจริง" (Real people) นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของรายการโทรทัศน์ตามจริง (Reality TV) เป็นเกณฑ์มาตรฐานหลักที่สำคัญ ซึ่งดีเท่ากับรูปแบบของเทคโนโลยีการนำเสนอผ่านสื่อกลางในลักษณะการบันทึกโดยเครื่องวิดีโอ โดยนำเสนอในลักษณะการติดตามสังเกตการณ์บุคคลต่าง ๆ ผ่านทางรายการ Celebrity ,Big Brother , Comic Relief Des Fame Academy ,Survivor เป็นต้น

John Corner (Perfoming the Real Documentery Diversion, 2002) กล่าวถึง พัฒนาการในรูปแบบรายการสารคดีนั้น ปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งประเภทที่อยู่ระหว่างการนำเสนอแบบ"ละครชุด" (Series) และพบเห็นมากขึ้นในรูปแบบ "โทรทัศน์ตามจริง" (Reality TV) มากมายในรูปแบบรายการสารคดีในปัจจุบัน สำหรับหัวใจของรายการสารคดีที่เป็นแบบ"ละครชุด"(Series) นั้น มีต้นกำเนิดมาจากการเฝ้าติดตามพฤติกรรมจริงของมนุษย์ (Real Behavior) ซึ่งการเฝ้าติดตามนั้น ส่วนใหญ่มาจากพฤติกรรมการถูกเป็นที่สนใจและมีความยินยอม ที่จะให้รายการติดตามเรื่องราวของเขา ทำให้ผู้ชมสามารถเห็นพฤติกรรมจากชีวิตจริงของบุคคลจริงต่างๆ ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่เกิดจากการประกอบสร้างของสื่อโทรทัศน์ก็ตาม รายการสารคดีได้ถูกพัฒนาเรื่องราวรายละเอียดเล็กๆน้อยๆประกอบกันขึ้นในรายการสารคดีขยายให้เป็นประเด็นที่น่าสนใจในลักษณะอารมณ์ละครผ่านโทรทัศน์ ได้แก่ เรื่องราวที่เกี่ยวกับอาชญากรรม อุบัติเหตุ บนถนนและความเจ็บป่วย โดยการถ่ายทอดเรื่องราวด้วยอารมณ์และความรู้สึก เสมือนได้อยู่ร่วมในเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของรายการสารคดี

Su Holmes and Deborah Jermyn (Understanding Reality Television,2004) สรุปไว้ว่า รายการโทรทัศน์ตามจริง (Reality TV) เป็นรายการที่มีความสัมพันธ์ความเป็นมาจากรูปแบบรายการสารคดี นำไปสู่การแพร่หลายของประเภทรายการที่เกิดขึ้นจริง (Actuality – based Programming) ซึ่งเริ่มจากการนำเสนอเนื้อหารายการประเภทอาชญากรรม (Crime or Emergency services-based texts) รายการสารคดีเชิงละคร (Docusoap) จนกระทั่ง รายการสารคดีประเภทเกมโชว์(Gamedoc) และรายการสารคดีประเภทการแสดง (Docu-show) โดยในระยะแรกเป็นรายการที่ปรากฏในลักษณะเรื่องจริงของอาชญากรรม (Real Crime) ต่อมาพัฒนาเป็นรูปแบบรายการประเภทสาระบันเทิง (Factual Entertainment) โดยมีแนวคิดหลักในการนำเสนอความเป็นจริงในรายการประเภท " Reality TV " ที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องจริงเกี่ยวกับอาชญากรรม โดยเป็นรายการที่ยึดหลักพื้นฐานบนความจริงในการนำเสนอรายการ (Reality-

based Programming) นอกจากนี้ลักษณะรายการโทรทัศน์ตามจริง(Reality TV) ก็กับรายการประเภทบันเทิงส่วนใหญ่ที่มีแตกต่างกันในการประกอบสร้างของประเภทรายการ ได้แก่ แนวประวัติศาสตร์ แนววิทยาศาสตร์ และแนววัฒนธรรม ซึ่งห่างไกลกันจากรายการแนวสารคดี

รายการโทรทัศน์ตามจริง (Reality TV) มีแนวคิดหลักในการนำเสนอในเรื่องความเป็นจริงของมนุษย์ ซึ่งมีการพัฒนารูปแบบการนำเสนอความเป็นจริงมาจากยุค Post Modern : Jean Baudriillard (1983) จนมาถึงยุคของการถ่ายผ่านทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รายการโทรทัศน์ตามจริง (Reality TV) เป็นการประกอบสร้างที่แสดงความเป็นจริงออกมาให้ปรากฏเกินความเป็นจริงมากกว่ารายการโทรทัศน์ทั่วไป ในการถ่ายทอดประสบการณ์และเหตุการณ์จริงของบุคคลต่างๆ ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้ชมรายการ โดยเป็นรายการประเภทการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงของกระแสนิยม (Popular factual programming) โดยกฎเกณฑ์ที่สำคัญในการแสดงความแตกต่างจากรายการแสดงทั่วไป คือ ผู้มีส่วนร่วมในรายการสามารถกลายเป็นดาราที่เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงได้ภายใน 30 วินาที โดยที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน ได้แก่ รายการ Survivor เป็นต้น อิทธิพลของรายการประเภทดังกล่าว ที่มีผลต่อความรู้สึกของผู้ชมรายการได้รับความสนใจ และถูกนำมาศึกษาในสาขาจิตวิทยาต่างๆ เพราะเป็นเรื่องภายในจิตใจของพฤติกรรมของมนุษย์ (Human behavior) และความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationship) ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกนำมาศึกษายิ่งกว่าการศึกษาทางการแพทย์และทางสาขาจิตวิทยาไม่เฉพาะในอเมริกาเท่านั้น แต่เป็นทุกประเทศทั่วโลก

ปัจจุบันอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ตามจริง (Reality TV) เริ่มเข้ามามีบทบาทในวงการสื่อโทรทัศน์ของไทย ซึ่งในระยะแรกปรากฏให้เห็นได้จากรายการต่างประเทศได้แก่ รายการ The Bachelor , Survivor , Top Super Model เป็นต้น และ รายการที่ผลิตโดยผู้ผลิตคนไทย ได้แก่ รายการ " คนค้นคน " และรายการ Academy Fantasia เป็นต้น ซึ่งรายการดังกล่าวได้เกิดปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการในเมืองไทยที่น่าสนใจ โดยผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของรายการสารคดี "คนค้นคน" เนื่องจากเป็นรายการที่นำเสนอและสะท้อนความเป็นจริงของชีวิตคนในแง่มุมต่างๆ ที่หลากหลายให้ชวนคิด ซึ่งเป็นสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่บางส่วนผู้ชมรายการยังไม่เคยรับทราบมาก่อน

นอกจากนี้แล้ว แนวคิดละครเร้าอารมณ์ (Melodrama) เป็นแนวคิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องนำมาใช้ในการผลิตรายการสารคดี "คนค้นคน" เนื่องจากเป็นการดำเนินเรื่องแบบละครที่มีความหวั่นไหวทางอารมณ์อย่างรุนแรง โดย รศ. เด่นดวง พุ่มศิริ (2528) กล่าวถึง คำว่า เมโลดราม่า

เป็นคำกรีก 2 คำ แปลว่า ดนตรี กับ ละคร หรือ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ละครเจ้าอารมณ์ เป็นละครที่แสดงพฤติกรรมของคนตามที่เป็นอยู่อย่างชัดเจน โดยมีลักษณะเร้าให้เกิดความตึงใจ ความน่ากลัว ความน่าสงสาร ความเห็นใจ มักพูดถึงเรื่องชีวิตในแง่ความทุกข์และความเจ็บปวด รวมความเป็นไปในชีวิตมาปรุงโครงเรื่อง เนื้อเรื่องของแนวละครเจ้าอารมณ์ จะมีลักษณะตัวละครต้องเผชิญหน้ากับปัญหาของเรื่องโดยตรง เป็นเรื่องหวนไหวทางอารมณ์อย่างรุนแรง เนื้อเรื่องเป็นแบบต้นร้ายปลายดี คนทำดีได้รับผลดี คนทำชั่วได้รับผลชั่ว

ลักษณะตัวละครของแนวละครเจ้าอารมณ์ มีลักษณะเด่นชัดไปในทางดีหรือทางชั่ว หรือ ด้านมืด ด้านสว่าง ดังนั้น จึงเป็นแนวละครที่มีเนื้อเรื่องที่กระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาต่อข้อขัดแย้งที่เป็นขาวเป็นดำอย่างชัดเจน ประกอบกับการต่อสู้อย่างรุนแรง หรือ ทำให้เกิดความรู้สึกโศกเศร้าจนถึงกับน้ำตาไหล มักเป็นเรื่องที่ใส่อารมณ์หนักๆ ไว้ในเรื่อง เช่น นางเอกประสบความทุกข์ยากอย่างแสนสาหัส เด็กเจ็บป่วยมากใกล้ตาย พระเอกถูกทรมาณ ตัวผู้ร้ายก็โหดร้ายเลวทราม หรือความรักที่แม่มีต่อลูก ความรักที่มีต่อประเทศชาติ เหตุการณ์เหล่านั้นเป็นเรื่องสะท้อนอารมณ์นำสงสารตามธรรมชาติของคนทั่วไป ทำให้คนดูรู้สึกจริงจังและเอาความรู้สึกของตัวละครมาใส่ในตัวเองอยู่เสมอ ซึ่งมักจะรู้สึกว่าตนเองเป็นตัวละครที่เผชิญหน้าอยู่ในเหตุการณ์เหล่านั้น แบบชีวิตต่างๆ ของบุคคลในละครจะเป็นแบบที่ถ่ายทอดมาจากบุคคลในชีวิตจริง

สำนวนภาษามักเป็นภาษาพูดธรรมดาที่พูดกันในชีวิตประจำวันมาใช้ในบทสนทนาเพราะตัวละครที่ดำเนินเรื่องเป็นคนธรรมดาสามัญ นอกจากนี้แนวละครเจ้าอารมณ์ ยังใช้ดนตรีเป็นตัวเชื่อมเหตุการณ์และสร้างบรรยากาศ รวมถึงช่วยเร้าอารมณ์ในละครเชื่อมโยงเหตุการณ์ของเหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงเร้าความตื่นเต้นให้ทวีขึ้นเป็นลำดับรุนแรงในที่สุด

รัชดาภรณ์ มอญขาม (2001 อ้างถึงใน Michael Renov ,1993) ได้ให้ข้อคิดเห็นในเรื่องคุณลักษณะของงานสารคดี ในแง่ที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะจินตคติไว้อย่างน่าสนใจว่า จริงๆแล้วงานสารสนเทศนั้นประกอบไปด้วยคุณลักษณะจินตคติในหลายประการ เช่น โครงสร้างของตัวละคร(การจำแนกตัวละคร) การเล่าเรื่อง(การสร้างความประหลาดใจ หรือ ข้อจูงนสงสัย) การใช้ดนตรีประกอบเพื่อสร้างแรงกระตุ้นทางอารมณ์ การใช้คุณลักษณะทางการละคร(Drama arc:เช่น จุดวิกฤตของเรื่อง) การใช้มุมกล้องต่างๆ เช่น มุมสูง-ต่ำ มุมระยะใกล้มาก (Close -up) มุมกว้าง (Wide angle) เพื่อใช้ในการสร้างหรือเร้าอารมณ์ รวมไปถึงการตัดต่อภาพเพื่อยืดหรือร่นระยะเวลาให้ได้ภาพตามจังหวะที่ต้องการ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้

คุณลักษณะต่างๆ ของงานจิตคดีที่กล่าวมาข้างต้น งานสารสนเทศหรืองานสารคดีนั้น ล้วนแต่เพื่อสร้างความหมาย (Meaning) และผลกระทบ (Effects) ต่อผู้ชมทั้งสิ้น

การนำองค์ประกอบของงานละครมาผสมผสานในการนำเสนอเกี่ยวกับงานสารคดี จึงเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจผู้ชมมาก โดยยังคงเนื้อหาความเป็นจริงแต่ถ่ายทอดเรื่องร้อยเรื่องราวโดยใช้องค์ประกอบของละคร อาทิเช่น แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก เป็นต้น ให้สามารถสะกดหรือ ปลุกใจ โน้มน้าวอารมณ์ผู้ชม เป็นละครอันทรงพลังที่สามารถทำให้เกิดมีคุณค่าทางศีลธรรมในใจผู้ชมรายการ จึงเป็นการแบ่งแยกได้ชัดเจนระหว่างงานสารคดีเชิงละครและงานละคร โดยสามารถให้ความบันเทิงหลากหลายอรรถรสทั้ง ความสุข ความประทับใจ ความสะเทือนใจ ความเหงา ความรัก ความตื่นเต้น ความพิศวง เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นเรื่องราวของ " อารมณ์ " ที่ดึงดูดให้ผู้ชมติดตามชมรายการอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ชมรายการสามารถรับทั้งสาระและความบันเทิงได้ในขณะเดียวกัน

งานวิจัยเรื่อง " การมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน" ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดแนวละครเร้าอารมณ์ (Melodrama) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการ เพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการ

จากข้อสันนิษฐานข้อที่สองนั้นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการ"คนค้นคน" แบ่งเป็น 8 ระดับ ประกอบด้วย 1. การมีส่วนร่วมรับชมรายการเท่านั้น 2. การร่วมรับชมรายการและร่วมแสดงความคิดเห็นด้วย 3. การร่วมรับชมรายการแล้วร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมกิจกรรมกับทางรายการ 4. การร่วมรับชมรายการและร่วมกิจกรรมกับทางรายการ 5. การร่วมรับชมรายการและร่วมบริจาค 6. การร่วมรับชมรายการแล้วร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมบริจาค 7. การร่วมรับชมรายการแล้วร่วมกิจกรรมและร่วมบริจาค 8. การร่วมรับชมรายการแล้วร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกิจกรรมและร่วมบริจาค

จากข้อสันนิษฐานข้อที่สองนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการที่มีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) และทฤษฎีการตัดสินใจสังคมและพันธะผูกพัน (Social Judgment-Involvement Theory) มาใช้วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการและปัจจัยที่ทำให้ผู้ชมมีส่วนร่วมกับทางรายการ

Uphoff (1992 อ้างใน Shirley A.White) กล่าวถึง แนวคิดการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมเสมือนเป็นกุญแจสำคัญของแนวคิดในการสื่อสาร สำหรับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา ซึ่งการสร้างความหมายเชื่อมโยงไปสู่การแบ่งปัน ที่นำไปสู่ประชาชนระดับรากหญ้าในการสร้างชีวิตใหม่จากแนวคิดดังกล่าว

Shirley A.White (1992) สรุปแนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ว่า *การมีส่วนร่วมกลายเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาปัญหาความยากจน โดยสาระสำคัญของข้อเท็จจริงของแนวคิดนี้ คือ ความต้องการที่สามารถได้ทำในสิ่งที่ตนเองพอใจ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการซึ่งทำให้แต่ละคนเห็นตัวตนของแต่ละบุคคลและในขณะเดียวกันก็คือ การเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม โดยเป็นที่ยอมรับว่า การมีส่วนร่วมเป็นความต้องการพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์และเป็นการแสดงออกถึงสิทธิมนุษยชนที่แต่ละบุคคล ซึ่งสามารถกระทำได้

นอกจากนี้เขาได้อ้างถึง แนวคิดด้านสังคมวิทยาเกี่ยวกับเรื่อง " ความเป็นมนุษย์" ซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดมาจากทางประวัติศาสตร์ จิตวิทยา ปรัชญาและศาสนา ที่มีอิทธิพลที่มีความสัมพันธ์และแสดงให้เห็นถึง ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบนั้น ต้องประกอบด้วยมิติทั้ง 4 ประการ ดังนี้

1. การแสดงลักษณะความเป็นตัวตนของตนเอง (Self-identity) มนุษย์ต้องมีความชัดเจนและค้นหาความหมายในการดำรงชีวิต
2. ความเคารพนับถือ (Filial)
มนุษย์ต้องมีความเคารพนับถือพระเจ้าและความกตัญญูรู้คุณ
3. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Being) มนุษย์มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันและมีความรู้สึกเหมือนเป็นพี่น้องและเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวเดียวกัน
4. ความเป็นมิตรกับธรรมชาติ มนุษย์มีความเป็นมิตรกับธรรมชาติและรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติด้วย

Shirley A.White (Participatory Communication ,1994) กล่าวถึง ความรักเป็นพื้นฐานสำคัญของมิติทั้ง 4 ประการ ซึ่งความรักเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการดำรงชีวิตของ

มนุษย์และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล นำไปสู่การร่วมแบ่งปันให้กับผู้อื่น และสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมของการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น

Juan Diaz Bordrnave (1994) กล่าวถึง แนวคิดการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมไว้ว่า บทบาทของสื่อมวลชนในการทำหน้าที่สื่อสารสาธารณะ เป็นการมีส่วนร่วมที่ไม่ได้เข้าถึงเฉพาะด้านสื่อทางธุรกิจเท่านั้น แต่การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมนั้น สามารถแบ่งประเภทของการสื่อสารที่ประกอบด้วย ความอิสระในการเข้าถึงความหมาย โดยสามารถแสดงความรู้สึก มุมมองและประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ จากการสั่งสมการกระทำ และเผยแพร่ความสนใจรวมถึงการแก้ปัญหาของหลายๆบุคคล จนกลายเป็นสังคมเดียวกันในที่สุด

นอกจากนี้ การทำหน้าที่ของสื่อกับการมีส่วนร่วมของสื่อเป็นบทบาทใหม่ของสื่อที่นำเสนอถึง การสนับสนุนช่วยเหลืออย่างหนึ่งในการมีส่วนร่วมของสังคม บ่อยครั้งการทำหน้าที่ดังกล่าวก็มักถูกลืมไป และการมีส่วนร่วมของสังคมนั้น ต้องวางคุณค่าและเป้าหมาย ซึ่งสื่อสามารถช่วยให้ไปถึงเป้าหมายดังกล่าวที่วางไว้ได้ องค์ประกอบพื้นฐานของการมีส่วนร่วม คือ การร่วมแสดงออกทางความรู้สึก (Self-expression) สื่อเป็นช่องทางช่วยขยายความเป็นมนุษย์ในด้านมุมมองและความรู้สึกต่างๆ สื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัย เมื่อปัญหาถูกฝังติดเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนและไม่สามารถหาทางออกในการแก้ปัญหา แต่สื่อสามารถนำเสนอผ่านลักษณะอารมณ์ละคร (Dramatizes) ให้ผู้ชมรับรู้ เข้าใจในปัญหานั้นๆ และสามารถช่วยนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวให้เป็นที่รับรู้ของสังคม เนื่องจากสื่อสามารถนำเสนอข้อมูลต่างๆมากมายที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร (Juan Diaz Bordrnave .Participatory Communication ,1994)

ดังนั้น สื่อสารมวลชนจึงสามารถเป็นจุดเริ่มต้นในการมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่างๆในสังคมอีกด้วย

Thomas L.Jacobson (1994) กล่าวไว้ว่า ศักยภาพทางกาย (Psychic mobility) และการเข้าใจผู้อื่นตามสภาพที่เป็นอยู่ (Empathy) เป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของสื่อ ซึ่งจะมีบทบาททำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับการเปิดรับสื่อของผู้รับสารหรือการรับรู้ความหมายของสื่อแต่ละประเภท และผลกระทบดังกล่าวนี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความหมายเดียวกับการพัฒนาสังคม

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน" ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วม สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ผู้ชมรายการเกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมกับรายการ เพื่อหาความเข้าใจที่ชัดเจนของพฤติกรรมดังกล่าว

นอกจากนี้ทฤษฎีการตัดสินใจสังคมและพันธะผูกพัน (Social Judgment –Involment Theory) ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดจุดทอดสมอ (Anchor Points) เป็นทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการ รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้ชมมีส่วนร่วมทางรายการสารคดี "คนค้นคน"

Muzafer Sherif (Charles U.Larson , Persusion 1992) กล่าวถึง ทฤษฎีการตัดสินใจสังคมและพันธะผูกพัน โดยใช้ผู้รับสารเป็นจุดเริ่มต้นในการสื่อสารโน้มน้าวใจ ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 2 แนวคิด ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของผู้รับสาร ดังนี้

1. จุดทอดสมอ (Anchor Points) จุดทอดสมอหรือจุดอ้างอิงภายในตัวเอง มนุษย์พัฒนากรอบอ้างอิงหรือจุดทอดสมอของเรามาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆในสังคม เปรียบได้กับจุดการตกพื้นที่ทัศนคติของผู้รับสาร ซึ่งเกิดจากการเปรียบเทียบตัวสารกับทัศนคติเดิมของผู้รับสารที่มีอยู่ในเรื่องต่างๆ ภายในความคิด โดยใช้ในการตัดสินใจบุคคล ประเด็นเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นต้น เมื่อต้องเผชิญหน้ากับสิ่งที่ต้องตัดสินใจ เราควรพิจารณาเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ในทัศนคติความคิดเดิมที่เกี่ยวข้องที่เราที่มีอยู่ โดยพัฒนากรอบอ้างอิงเป็นเสมือนจุดทอดสมอในความคิดทัศนคติของเรามาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งเปรียบกับพื้นที่การทอดสมอเรือในน่านน้ำ ดังนี้

1.1 พื้นที่ละติจูดที่ยอมรับได้ (Latitude of acceptance) เมื่อเนื้อหาของผู้ส่งสารตกในบริเวณพื้นที่ของผู้รับสารที่มีอยู่เดิมแล้ว ก็สามารถยอมรับได้ในข้อมูลหรือประเด็นเนื้อหาของผู้ส่งสารได้ง่าย เมื่อเทียบกับจุดอ้างอิงหรือทัศนคติเดิมในตัวผู้รับสาร

1.2 พื้นที่ละติจูดที่ไม่อาจยอมรับได้ (Latitude of rejection) เมื่อเนื้อหาของผู้ส่งสารตกในพื้นที่ผู้รับสารยอมรับไม่ได้ ผู้รับสารก็ไม่อาจยอมรับได้ในข้อมูลหรือประเด็นเนื้อหาอันนั้นได้

1.3 · พื้นที่ละติจูดที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรา (Latitude of non-commitment) เมื่อเนื้อหาของผู้ส่งสารตกในพื้นที่ที่ผู้รับสารรู้สึกเฉยๆ ผู้รับสารจะไม่สนใจในข้อมูลหรือประเด็นเนื้อหาอัน โดยมีท่าทีแบบดูไปก่อน เพราะคิดว่าอาจไม่เกี่ยวข้องหรือไม่ผูกพันกับตนเอง

จากข้อสันนิษฐานข้อที่สามนั้นว่า การรับรู้ความหมายของผู้ชมรายการที่มีต่อรายการ "คนค้นคน" มีลักษณะแตกต่างหากผู้ชมมีความเข้าใจผู้อื่นตามสภาพของผู้นั้น (Empathy) และมีแนวคิดที่ทัศนคติที่รู้สึกมีส่วนร่วม (Ego-Involvement) จะแสดงออกถึงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมมาก

ข้อสันนิษฐานข้อที่สามนั้น เป็นเรื่องการวิเคราะห์เกี่ยวกับการรับรู้ความหมายของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน" ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคิดการเข้าใจผู้อื่นตามสภาพของผู้นั้น (Empathy) และแนวคิดที่ทัศนคติที่รู้สึกมีส่วนร่วม (Ego-Involvement) มาใช้ในการวิเคราะห์การรับรู้ความหมายของผู้ชมรายการ

Muzafer Sherif (Persuasion, 1992) แสดงแนวคิดไว้ว่า จิตใต้สำนึก ยอมรับทัศนคติที่รู้สึกมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสื่อ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใกล้เคียงกับ "Self-concept" เป็นความรู้สึกผูกพันตนเองกับข้อโต้แย้งใด ผู้รับสารกลุ่มนี้จะถูกโน้มน้าวใจได้ยาก หากได้ข้อมูลใหม่ที่คล้ายกับจุดยืนที่แตกต่างจากของตนอย่างห่างไกลเกินความเป็นจริง หรือบิดเบือนมือคติเรียกว่า Contrast Effect ประเด็นหลักของการโน้มน้าวใจ จึงอยู่ที่ว่าเราจะโน้มน้าวใจคนที่รู้สึกผูกพันตนเองกับประเด็นต่างๆ ได้ยากมาก ทฤษฎีนี้จึงมีผู้รับสารเป็นจุดศูนย์กลางของทฤษฎีจูงใจ และสิ่งหนึ่งที่แตกต่างจากทฤษฎีอื่นๆ คือ การที่ผู้รับสารผูกพันตนเองเข้ากับชุมชนหรือสาธารณะ

เนื่องจากการมีทัศนคติร่วมของคนที่มีพื้นที่ละติจูดการไม่ยอมรับได้ จะปฏิเสธเนื้อหาสารที่โน้มน้าวใจ ส่วนมากจะตกอยู่ในเขตพื้นที่เปรียบเทียบในทัศนคติแรก ซึ่งโดยทั่วไปแล้วนั้น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเป็นสิ่งที่ยาก ผู้รับสารจะมีทัศนคติที่รู้สึกร่วมอยู่แล้วในเรื่องต่างๆ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ละติจูดที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรา (เฉย ๆ) กับเรื่องนั้นจะมีพื้นที่กว้าง มักปรากฏอยู่ในเนื้อหาสารที่โน้มน้าวใจที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการสื่อสารกับผู้รับสาร บางเนื้อหาสารสามารถเข้าถึงในระดับของพื้นที่ละติจูดที่ยอมรับได้ การโน้มน้าวใจก็จะประสบผลสำเร็จมาก โดยปกติของความรู้สึกคนเราทั่วไปมักจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนในเรื่องต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเขาโดยตรง

สำหรับแนวคิดการเข้าใจผู้อื่นตามสภาพของผู้นั้น (Empathy) John Wiemann และ Cliff Kelly (1981) เป็นนักวิจัยที่ได้เสนอแนวคิด "การเข้าใจผู้อื่นตามสภาพของผู้นั้น"(Empathy) ไว้ว่าเป็นความสามารถในด้านการสื่อสารที่นำหลักจิตวิทยามาอ้างอิงถึง ในการทำความเข้าใจผู้อื่นและสามารถจำลองความรู้สึกของผู้อื่นได้ ลักษณะการเอาใจเขามาใส่ใจเราเป็นบุคลิก ลักษณะของความสามารถในการสื่อสารที่เป็นยิ่งกว่าความรู้สึกทางด้านจิตวิทยา ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ผู้สื่อสารสนับสนุนให้เป็นรูปแบบของการสื่อสาร ผู้สื่อสารที่มีลักษณะการเข้าใจผู้อื่นตามสภาพของผู้นั้น ต้องไวต่อความรู้สึกของอารมณ์ในด้านต่างๆ ของความรู้สึกภายในของผู้ที่มีส่วนร่วมว่ามีความรู้สึกหรืออารมณ์เป็นเช่นไร โดยพยายามที่รู้สึกร่วมกันกับผู้ที่มีส่วนร่วมว่าดีใจหรือเสียใจ

B.Aubrey Fisher & Katherine L.Adams อ้างถึง Bavelas (1990) กล่าวถึงความสามารถทางการสื่อสารเป็นแนวคิดที่ประเมินหรือตัดสินว่าคนนั้นเป็นอย่างไร การตัดสินของความสามารถทางการสื่อสารจะเกิดขึ้นหลังจากที่เหตุการณ์ได้ผ่านไปแล้วไม่ได้เกิดขึ้น ในขณะที่กำลังสื่อสารกันเมื่อคนหนึ่งได้ทำการสื่อสารการกระทำหรือความประพฤติดังกล่าวกลายเป็นเหตุการณ์ที่อยู่ร่วมกับการกระทำและเหตุการณ์ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบของการมีปฏิริยาตอบรับผู้ที่มีส่วนร่วมในการสื่อสารจะประเมินผลความสามารถทางการสื่อสาร และความสามารถทางการสื่อสารอื่นรวมถึงความสัมพันธ์ทั้งหมด ผลการร่วมการถกเถียงทั้งหมดอยู่ที่ประเด็นหลักของการตัดสินความสามารถทางการสื่อสารของผู้สื่อสารแต่ละคน ซึ่งจะตัดสินที่ความสามารถทั้งหมดในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อสารกับสมาชิกแต่ละคน

Joseph A.Devito (The Interpersonal Communication Book,1992) กล่าวถึงแนวคิดการเข้าใจถึงความสามารถทางการสื่อสารแบบการเข้าใจผู้อื่นตามสภาพของผู้นั้น 3 ประการ

- 1) หลีกเลี่ยงการตีความหรือประเมินความประพฤติของผู้อื่น
- 2) เรียนรู้ถึงความปรารถนาประสบการณ์ ความสามารถ ความกลัว ฯลฯ ยิ่งคุณได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นเท่าไร คุณก็จะยังสามารถเห็นว่าเขาเป็นอย่างไรและรู้สึกอย่างไร โดยพยายามทำความเข้าใจเหตุผลของบุคคลนั้น
- 3) พยายามเข้าใจประสบการณ์ของผู้อื่นว่าเขากำลังรู้สึกอย่างไรในมุมมองของเขา โดยกำลังอยู่ในการสื่อสารแบบการเอาใจเขามาใส่ใจเราในบทบาทของคนอื่นในภาพในใจของคุณ ซึ่งคุณจะเห็นเหมือนอย่างที่คุณคนอื่นเป็นอยู่

งานวิจัยเรื่อง " การมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน" ผู้วิจัยใช้แนวคิดการเข้าใจผู้อื่นตามสภาพของผู้นั้น (Empathy) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความรู้สึกผู้ผลิตรายการและผู้ชมรายการในการทำให้เกิดมีส่วนร่วมกับการ ซึ่งอาจก่อให้เกิดเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญของผู้ผลิตรายการใช้ในการสร้างความหมายให้ผู้ชมรายการรู้สึกร่วมกับเนื้อหาของรายการที่ผู้ผลิตต้องการจะนำเสนอ และนอกจากนี้แนวคิดดังกล่าว ยังอาจทำให้เกิดความรู้สึกเข้าใจสภาพของบุคคลในลักษณะที่เขาเป็นอยู่ในขณะนั้น โดยเกิดความรู้สึกในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งอาจนำไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมกับการทางรายการ

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ชมรายการสารคดี "คนค้นคน" โดยจะศึกษาผู้รับชมรายการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงทำการค้นคว้าหางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและมีความสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานในการทำวิจัยครั้งนี้อันได้แก่ อรรถัย รุจิราธร (2541) ทำการศึกษาเรื่อง " พัฒนาการของรายการสารคดีโทรทัศน์ไทยจากปี พ.ศ 2530 – 2541 " พบว่า พัฒนาการของรายการสารคดีโทรทัศน์ไทยเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงบุกเบิก ช่วงเติบโต และช่วงตกต่ำ โดยมีปัจจัยเกื้อหนุน คือ ปัจจัยด้านเทคนิค เทคโนโลยีและความมีใจรักของผู้ผลิต ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญ คือ ข้อจำกัดทางด้านงบประมาณในการผลิตรายการและช่วงเวลาออกอากาศที่เหมาะสม การที่ผู้ชมยึดติดภาพสารคดีแบบเดิมๆ ทำให้ขาดความสนใจในการติดตามชมรายการ รวมทั้งมีมุมมองในการนำเสนอที่หยุดนิ่ง ซึ่งขาดมิติของงานศิลปะและสุนทรีย์ในงานสารคดีในการนำเสนอและเล่าเรื่องให้น่าสนใจ ทั้งนี้รายการสารคดีโทรทัศน์ไทยมีแนวโน้มที่จะปรับตัวเพื่อความอยู่รอดมากขึ้น โดยแปรผันตามภาวะเศรษฐกิจและกระแสความนิยมของผู้ชมรายการสำหรับแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ต้องอาศัยการสนับสนุนจากทางรัฐบาล ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถานี การเพิ่มขีดความสามารถของความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอของผู้ผลิต และการให้โอกาสแก่รายการสารคดีคุณภาพของผู้สนับสนุนรายการ งานวิจัยชิ้นนี้ ช่วยให้เห็นถึงพัฒนาการของสารคดีโทรทัศน์ไทย ในรูปแบบกลวิธีการนำเสนอรายการ เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษารายการสารคดีโทรทัศน์

นอกจากนี้แล้ว รัชดาภรณ์ มอญขาม (2544) ทำการศึกษาเรื่อง " วิธีการนำเสนอเชิงละครในรายการสารคดีท่องเที่ยวทางโทรทัศน์ " พบว่า รายการ " บันทึกที่ปลายฟ้า " เป็นรายการสารคดีท่องเที่ยวที่มีการดำเนินเรื่องด้วยวิธีการนำเสนอเชิงละคร เนื้อหาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เนื้อหาทางด้านสารคดีได้แก่ ข้อมูลการท่องเที่ยวต่างๆและเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวทางละคร โดยสารที่แตกต่างกันทั้งสองส่วนนี้ถูกนำเสนอสลับกันไปผ่านวิธีการดำเนิน เรื่องแบบละคร ซึ่งใช้เทคนิควิธีการนำเสนอเชิงละครในงานสารคดีท่องเที่ยว โดยการใช้องค์ประกอบและรูปแบบ

การเล่าเรื่องทางละคร ได้แก่ แก่นเรื่อง ตัวละคร โครงเรื่อง จากและสถานที่ สำหรับข้อมูลทางการท่องเที่ยวที่เป็นเนื้อหาทางด้านสารคดีไม่ได้ถูกนำมาสร้างเป็นละครแต่อย่างใด เนื้อหาดังกล่าวเพียงแต่ถูกนำเสนอแทรกผ่านการดำเนินเรื่องเชิงละคร ซึ่งถือเป็นกลวิธีในการสร้างสรรค์วรรณกรรม ความเพลิดเพลินให้ผู้ชมสนุกไปกับการรับข้อมูล งานวิจัยชิ้นนี้ ทำให้เห็นถึงลักษณะการเล่าเรื่องแบบละครในงานสารคดีประเภทอื่นๆ รวมถึง วรรณพงษ์ ผู้ภักดี (2545) เรื่อง " การตอบสนองของผู้รับสารที่มีต่อรายการสารคดี " ส้ารวจโลก " พบว่า บริษัท เน็กซ์สเต็ป จำกัด ได้ทำการดัดแปลงรูปแบบในการนำเสนอข่าวรายการ " ส้ารวจโลก " ให้เหมาะสมกับผู้ชมซึ่งเป็นคนไทย โดยการแปลบทสารคดีภาษาอังกฤษให้เป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย ทั้งมีการลงเสียงพากย์ด้วยลีลา น้ำเสียงที่ให้อารมณ์สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และมีการเพิ่มพิธีกรคนเข้าไปเสริมเพื่อเชื่อมโยงให้เกิดความต่อเนื่องของรายการ สำหรับการตอบสนองของผู้ชมรายการพบว่ารายการได้เปิดช่องทางการตอบสนองกลับ 3 ทาง คือ 1) ทางตู้ไปรษณีย์ 2) ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ 3) ทางเว็บไซต์ โดยผู้ชมส่วนใหญ่ที่ตอบสนองกลับเข้ามาทางรายการมีคุณลักษณะที่หลากหลายทุกเพศ ทุกวัยทุกสาขา อาชีพทางรายการมีคุณลักษณะที่หลากหลายทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพและระดับการศึกษา ซึ่งได้ตอบสนองกลับเข้ามาทางรายการใน 2 ด้านหลัก คือ ในเชิงอารมณ์ความรู้สึกในเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอของรายการ และในเชิงการรับรู้ผู้ชมเห็นคุณค่าของเนื้อหาสารคดี คุณประโยชน์ในการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องของชีวิตและธรรมชาติ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาข้อสันนิษฐานทั้ง 3 ข้อข้างต้น มาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในบทต่อไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ์